

UDK 821.133.1:82.02 Ruse Ž.

Stručni rad

Aleksandar RADOMAN (Podgorica)

Institut za crnogorski jezik i književnost

aleksandar.radoman@icjk.me

OD OBLIKA DO ZNAČENJA – NARATOLOŠKI UVIDI ŽANA RUSEA

**(Marjana Đukić, *Žan Ruse: teorija romana*, Izdavačka
knjižarnica Zorana Stojanovića, Sremski Karlovci – Novi
Sad, 2010)**

Da interesovanje za naratologiju kod nas raste posljednjih godina potvrđuje i knjiga „Žan Ruse: teorija romana“ autorke Marjane Đukić. Knjiga je izašla u okviru prestižne biblioteke Elementi „Izdavačke knjižarnice Zorana Stojanovića“ i čini cjelinu sa u istoj biblioteci već ranije objavljenim knjigama Žana Rusea. Naime, nakon što nam je dio Ruseova književnokritičkoga opusa postao dostupan zahvaljujući prijevodima knjiga „Oblik i značenje“, „Narcis romanopisac“ i „Mit o Don Žuanu“ (isti izdavač kao posebno izdanje publikovao je i Ruseovu „Književnost baroknog doba u Francuskoj“) knjigom Marjane Đukić ponuđena nam je cjelovita i pregledna književnoteorijska analiza Ruseova naratološkoga postupka, pogotovo onoga njegova segmenta vezanog za teoriju romana.

Ključne riječi: *Marjana Đukić, Žan Ruse, naratologija, teorija romana, prvo lice u romanu*

Da interesovanje za naratologiju, disciplinu koja se bavi morfologijom narativnoga teksta, nastalu krajem 60-ih godina XX vijeka u okrilju francuske strukturalističke škole, kod nas raste posljednjih godina potvrđuje i knjiga „Žan Ruse: teorija romana“ autorke Marjane Đukić. Ne slučajno knjiga je izašla u izdanju „Izdavačke knjižarnice Zorana Stojanovića“, čime je taj izdavač samo potvrdio svoju prepoznatljivu profilaciju u izboru isključivo kvalitetnih autora i naslova. Knjiga je izašla u okviru prestižne biblioteke Elementi i čini cjelinu sa u istoj biblioteci već ranije objavljenim knjigama Žana Rusea. Naime, nakon što nam je dio Ruseova književnokritičkoga opusa postao do-

stupan zahvaljujući prijevodima knjiga „Oblik i značenje“, „Narcis romanopisac“ i „Mit o Don Zuanu“ (isti izdavač kao posebno izdanje publikovao je i Ruseovu „Književnost baroknog doba u Francuskoj“) knjigom Marjane Đukić ponuđena nam je cjelovita i pregledna književnoteorijska analiza Ruseova naratološkoga postupka, pogotovo onoga njegova segmenta vezanog za teoriju romana.

Značaj pojave te knjige ogleda se i u činjenici da Žan Ruse ne pripada samome užem jezgru rodonačelnika naratologije, poput Barta, Todorova, Ženeta ili Gremasa, pa je potreba za njegovim predstavljanjem u nas utoliko i veća. U Ruseovu slučaju prije bi moglo biti riječi o saputništvu nego o pripadnosti određenoj školi. Njegujući posve osoben pristup književnome tekstu, Ruse je izgradio i specifičan metod, koji se u određenoj mjeri naslanja na formalističko-strukturalističko nasljeđe, ali ga u pojedinim elementima i nadilazi otvorenosću prema drugačijim metodološkim tendencijama. S truge strane, osobina Ruseova pristupa je i odsustvo teorijski izgrađenoga sistema. Svoj metod Ruse izgrađuje na konkretnim analizama tekstova, a ne u programskim ili teorijskim raspravama, pa se pred autorkom knjige već na početku morao ispriječiti problem kako od djelića cjeline rekonstruisati teorijski sistem. Da je minucioznim pristupom materiji i nesumnjivom književnoteorijskom utemeljenošću uspjela odgovoriti tome izazovu, potvrđuje upravo sama knjiga.

Monografija „Žan Ruse: teorija romana“ koncipirana je u četiri cjeline. Nakon Uvoda u kojemu su objašnjeni motivi bavljenja Ruseovim radom te instruktivnoga Predgovora koji donosi pregled ukupnog Ruseovog naučnog opusa u kontekstu nove francuske kritike i osnovne informacije o recepciji njegova djela u našem književnokritičkom miljeu, slijede poglavlja: „Žan Ruse i njegova teorija romana“, „Prvo lice u romanu“, „Pogledi im se sretoše“, „Transpozicija ili kombinovanje teksta i slike“ te Zaključak i Dodatak u formi tabelarnoga pregleda nekih ključnih teorijskih pojmova i fenomena vezanih za obrađeni korpus. Već u samome Predgovoru Marjana Đukić nagovještava specifičnost Ruseova kritičkoga metoda: „Nastavljanje ipak svog ličnog kritičarskog puta koji ostaje van dominantne naratologije dokazuje da je kritika, kao svako stvaranje u Ruseovoj definiciji, jedan unutrašnji postupak.“ Taj sud produbljuje u Uvodu đe određuje Ruseovu poziciju u savremenim književnokritičkim krugovima: „Švajcarac Žan Ruse predstavnik je formalističke struje u novoj kritici, ali njegov formalistički metod jeste osoben, budući da narušava granice koje mu postavlja sam formalizam. Rusea ne interesuju samo ‘uslovi sadržine’ tj. forme, već istovremeno obuhvatanje forme i značenja. S pravom ga nazivajući jednim od najtananijih, profesor Vitanović zapaža da je ‘njegov formalizam sasvim umeren, sav okrenut ispitivanju estetskog i psihološkog, pri čemu se oslanja na fenomenologiju a ne na lingvistiku’“.

Nakon uvodnoga određenja Ruseove pozicije Đukić se usredsređuje na jedan segment njegova naučnog opusa, segment vezan za poetiku romana. U poglavlju „Žan Ruse i teorija romana“ ona kroz dva potpoglavlja, „Romanesknii žanr“ i „Ruseov formalizam“, donosi sumaran pregled razvoja romanesknoga žanra, ukazujući na istorijsku nekanoničnost toga u posljednja dva vijeka dominantnoga žanra i osvjetljava ključna teorijska promišljanja vezana za roman te donosi sistematičan uvid u Ruseov kritičarski model pristupa romanu. Đukić naglašava da „fleksibilnost Ruseovog postupka ne dozvoljava shematične prikaze, već svakom autoru, delu ili žanru koje tretira, prilagođava svoje ‘kritičarske alatke’“. Ruseov pristup je vanistorijski, ali ne i neistorijski, njega zanima samo jedan stalan oblik, djelo kome je kritika imanentna. Ruse na taj način izgrađuje specifični formalistički metod blizak s jedne strane naratologiji, a s druge tematskoj kritici, metod apartan, no sasvim koherentan, podređen njegovu programskome principu istovremenoga obuhvatanja forme i značenja.

Najobimnije poglavlje knjige koje objedinjuje veći broj potpoglavlja, „Prvo lice u romanu“, bavi se središnjim problemom Ruseova kritičkoga bavljenja romanom – pitanjem efekata prisustva prvoga lica u romanesknome žanru. Tim problemom Ruse se posebno bavio u knjigama „Narcis romanopisac“ i „Oblik i značenje“. U središtu njegova interesovanja je pripovjedač u prvom licu, a polazište za istraživanje pronalazi u lingvističkoj distinkciji između *govora* i *pripovijedanja* čiji je autor Emil Benvenist. Na osnovu Ruseovih analiza romana Đukić pažljivo rekonstruiše njegov teorijski model, prateći različite fenomene kojima se Ruse bavio – od pitanja vezanih za vremenski poredak, narativnu perspektivu, funkcije zamjenice *ja* do problema monoloških i dijaloških struktura, definicije, tipologije i funkcije naratera ili pitanja vezanih za ekstradijegetiku i metadijegetiku.

Kao posebno zanimljiv segment Ruseova kritičkoga opusa Đukić izdvaja analizu samo jedne scene – scene prvoga viđenja. Taj segment Ruseova rada, zastupljen u knjizi „Pogledi im se susretoše“, Đukić analizira u posebno, istoimenom poglavlju monografije. Đukić konstatuje kako scenu prvoga viđenja Ruse „strukturalistički posmatra kao deo celine koju predstavlja celo delo, ili više dela jednog romanopisca, koje su više strukture sa kojima je scena prvog viđenja u neizbežnim relacijama“. Đukić iz Ruseovih analiza izdvaja tri elementa koja čine scenu prvoga susreta: dejstvo, razmjenu i prevazilaženje, svakome od njih posvećuje posebno potpoglavlje i lucidno primjećuje da tim analizama Ruse izlazi iz okvira naratologije približavajući se semiotici i teoriji informacije.

Na sličan način Ruse postupa i u analizi romana Kloda Simona đe se posebno interesuje za transpoziciju ikoničnoga u verbalno nudeći cijelu tipo-

logiju toga fenomena. Tu za teoriju romana osobito značajnu inovaciju Đukić opisuje u završnome poglavlju monografije, cjelini naslovljenoj „Transpozicije ili kombinovanje teksta i slike“, đe zaključuje: „Ljubav prema umetnosti, naročito prema književnosti i slikarstvu, Ruseov kritičarski postupak čini posebnim, dajući analizama dela jednu dodatnu dimenziju; bavljenje umetnošću kao najlepšim načinom ljudskog istraživanja očigledno njemu samom pričinjava zadovoljstvo, ali isto tako i čitalac njegovih dela može da uživa.“

Na tragu svojih ranijih interesovanja za naratologiju i osobito teoriju romana, Marjana Đukić na osnovu Ruseovih analiza precizno rekonstruiše njegovu teoriju romana sagledavajući je u kontekstu recentnih tokova teorije književnosti. Monografijom „Žan Ruse: teorija romana“ ponudila je najcjelovitiji uvid u osobeni književnokritički metod švajcarskoga naratologa Žana Rusea. I više od toga, knjiga Marjane Đukić pruža pouzdano i nezaobilazno štivo za upoznavanje temeljnih odrednica francuske nove kritike, ali i značajan doprinos metodologiji književnoteorijskih izučavanja.

Aleksandar RADOMAN

FROM FORM TO MEANING – NARRATOLOGICAL INSIGHTS OF JEAN ROUSSET

The growing interest in narratology in recent years in our country is confirmed, among other things, by the book “Jean Rousset: A Theory of the Novel” by Marjana Đukić. The book was published within the prestigious Library “Elements” of the publisher “Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića” and is complementary with previously published books by Jean Rousset. Namely, after a part of Rousset’s literary-critical works became available to us through several published translations of his books, by Marjana Đukić’s book we are offered a comprehensive literary analysis of Rousset’s narratological procedure, especially of its segments related to the theory of the novel.

Key words: *Marjana Đukić, Jean Rousset, naratology, theory of novel, first-person point of view*